

MYÖTÄTUULTA MERIMASKUSSA

1992

Vanha tammi on nähnyt merimaskulaissukupolvien vaihtuvan vuosisatojen saatossa. Tammen katveessa istuu tässä kuvassa Merikaidan perhe.

MYÖTÄTUULTA MERIMASKUSSA

Merimasku on merimaskulaisten kotiseutu, olivatpa he sitten täällä syntyneitä tai muualta muuttaneita. Myös monet paikkakunnalta pois muuttaneet samoin kuin kesäasukkaat tuntevat Merimaskun yhdeksi kotiseudukseensa. Kotiseutuun juurtuminen edellyttää sen ominaislaadun - historian, perinteen, murteen ja luonnonympäristön - tuntemista ja arvostamista.

Merimaskun historian kirjoittaminen on useista aloitteista huolimatta jätetty odottamaan taloudellisesti parempia aikoja. Nyt käsillä oleva lehti valisee joitakin yksityiskohtia Merimaskun pitkän ja vaiheikkaan historian alueelta, mutta ei tietenkään edes pyri korvaamaan tieteelliseen tutkimukseen perustuvaa kokonaisesitystä paikkakunnan historiasta.

Lehden kirjoittavat ovat kotiseudun historiaa harrastukseksi tutkivia nykyisiä ja entisiä merimaskulaisia. Toivottavasti lehti herättää lukijoiden kiinnostuksen omaan kotiseutuunsa niin, että sen historian ja perinteen harrastajien piiri laajenee käsittämään yhä useampia paikkakuntalaisia.

Myötätuulta Merimaskussa -lehti kuuluu osana Merimaskun kunnan kulttuurilautakunnan Suomen itsenäisyyden 75-vuotisjuhlavuoden ohjelmaan.

H.N.

MYÖTÄTUULTA MERIMASKUSSA

Julkaisija: Merimaskun kunnan kulttuurilautakunta

Toimittaja: Hanna Nurminen

Painopaikka: Mynäprint Ky 1992

Kannen kuva: Merikaidan purjevene 1800-luvun lopulla

Merimaskulaisia puumerkkejä

Paula Tammelin-Nurminen

Puumerkin käyttö on ollut varsin yleistä maassamme viime vuosisadan jälkipuoliskolle saakka. Kun kirjoitustaidoton henkilö joutui hyväksymään kirjurin laatiman asiakirjan kuten pöytäkirjan, hän piirsi siihen puumerkillä allekirjoituksensa, ja selvennykseksi kirjuri merkitsi vielä piirroksen kohdalle puumerkin käyttäjän nimen ja asuinpaikan. Vaikka puumerkki asiakirjassa toimi allekirjoituksena, se ei ollut käyttäjänsä henkilökohtainen merkki, vaan se liittyi asuinpaikkaan, taloon, omistukseen, kuten ruotsinkielen sana *bomärke*, asuntomerkki osoittaa. Suomenkieleen kääntynyt sana ohjaa ajatukset osuvasti varsinaiseen käyttöön, puuesineisiin. Tämä esitys rajoittuu asiakirjoissa tavattuun merimaskulaisten allekirjoituspuumerkkeihin, sillä omistus- ja tekijäpuumerkeistä, joita koverrettiin tai poltettiin käytösesineisiin, ei Merimaskussa ole tallennettu aineistoa, ja tuskin tällaisia esineitä kuten kylvövakkoja, airoja, puulautasia enää on meidän päiviimme säilynytään joitakin harvoja lukuunottamatta.

Puumerkkipiirroksia on koottu pitäjänkokouspöytäkirjoista ajalta 1737-1841 ja perunkirjoista vuodesta 1742 vuoteen 1850 sekä muutamista kauppa- ja sopimusasiakirjoista. Pitäjänkokouspöytäkirjoissa puumerkit keskittyvät lähinnä yökunnista valittujen luottamusmiesten, ns. kirkon kuudennusmiesten piirtämiin. Perunkirjojen aineisto sen sijaan kattaa laajemmin pitäjäläisten puumerkkejä ja antaa tietoja myös naisten käyttämistä puumerkeistä.

Tutkitusta materiaalista, lähinnä pitäjänkokouspöytäkirjoista johtuen esitys valottaa vain talojen puumerkkejä, ja nämä ovat olleet myös perunkirjojen kohdalla tutkimuksen kohteena. Kaikista taloista ei nyt tutkitun ajan sisällä ole puumerkkitietoja saatu ja joistakin vain tieto, pari.

Akkola oli akatemian palkkatalo, josta käsin myös kruunun nimismiehet hoitivat

1700-luvun alussa virkaansa. Talosta on nyt tutkituissa asiakirjoissa vain yksi puumerkkitieto, Mikko Matinpoika -nimisen isännän yksinkertainen puumerkkipiirros pitäjänkokouspöytäkirjassa vuodelta 1793.

Finnilän puumerkistä on tietoja jo 1700-luvun puolivälistä. Kirkon kuudennusmies, lautamies Johan Heikinpoika käyttää merkkiä pitäjänkokouksessa 1758 ja Tammissaaren aputiloja koskevassa asiakirjassa 1764, tuolloin eri asennossa. Hänen käytössään puumerkki esiintyy yli 30 vuoden ajan ja edelleen 1800-luvun puolella käyttäjänä Heikki Johaninpoika.

Hirvoinen, tarkemmin sanottuna Hirvoisten kylän Isotalo, kokee puumerkin vaihtumisen isännän vaihtumisen yhteydessä. Talon 1700-luvun puumerkki esiintyy asiakirjoissa kolmena eri versiona ainekseltaan kuitenkin samana. Lautamies Petteri Pentinpoika piirtää merkin perunkirjaan 1744 ja hänen poikansa Petteri, lautamies hänkin, samalla tavalla. Pojanpoika Heikki sijoittaa - ehkä muistin mukaan - perunkirjassa 1768 ainekset uudelleen ja hänen muutettuaan Rymättylään vaimonsa kotitaloon Hankanperän Pohjataloon uusi isäntä Johan Johaninpoika vaihtaa vuorostaan yläsakaran asentoa käyttäessään merkkiä 1795 kylän isojakotoimituksessa. Taloon 1800-luvun alussa Lemusta muuttanut isäntä Jaakko Johaninpoika hylkää talon vanhan puumerkin ja ottaa ilmeisesti kylän nimestä käyttöönsä H-kirjaimen. Puumerkki säilyttää paikkansa avioliiton myötä isännäksi tulleen Gustav Adolf Björklundin käyttämänä ja edelleen hänen jälkeensä sekä emäntä Maria Jaakontyttären että Gustav Adolf nuoremman käyttämänä kauppakirjassa (1850), jonka mukaan talo siirtyi viimeksi mainittuihin nimiin. Seuraavan emännän, Sannaisten Itätalossa (1821) syntyneen Maria Kristina Sandeliuksen puumerkin käytöstä ei ole tietoja. Merkki on kuitenkin vakiinut-

H
H
t
f
7
H

nut paikkansa talossa, koska Maria Kristinan toinen mies Isak Erkinpoika (Hirvonen) käyttää sitä (1893) kauppakirjassa, kun talo myydään uudelle omistajalle.

Mannilan, Hirvoisten kylän toisen talon puumerkki tavataan pitäjänkokouspöytäkirjassa 1700-1800-lukujen taitteessa Petteri Johaninpojan käyttämänä. Merkki vaihtuu, kun Moisiossa avioliiton (1821) myötä isännäksi tullut kuudennusmies Johan Heikinpoika käyttää (1837-1854) kotitalonsa puumerkkiä, ei kuitenkaan sellaisenaan, hän jättää siitä yläosan sulkevan osan pois.

Horjan puumerkki esiintyy jo ensimmäisessä tutkitussa pitäjänkokouspöytäkirjassa 1737 sekä eräässä perunkirjassa toistakymmentä vuotta myöhemmin (1752) Matti Rikunpoika -nimisen isännän piirtämänä. Seuraava isäntä Mikko Matinpoika ei kuitenkaan käytä tätä puumerkkiä, vaan vaihtaa sen toiseen (1762) ja tämä on käytössä sekä Antti Mikonpojalla (1782) että muualta taloon tulleella Johan Antinpojalla vuosina 1805 - 1820. Välillä merkki saa (1776) Heikki Erkinpojan piirtämänä käyttäjänsä lisätunnuksen, mikä jää kui-

†
X
X
†
†H

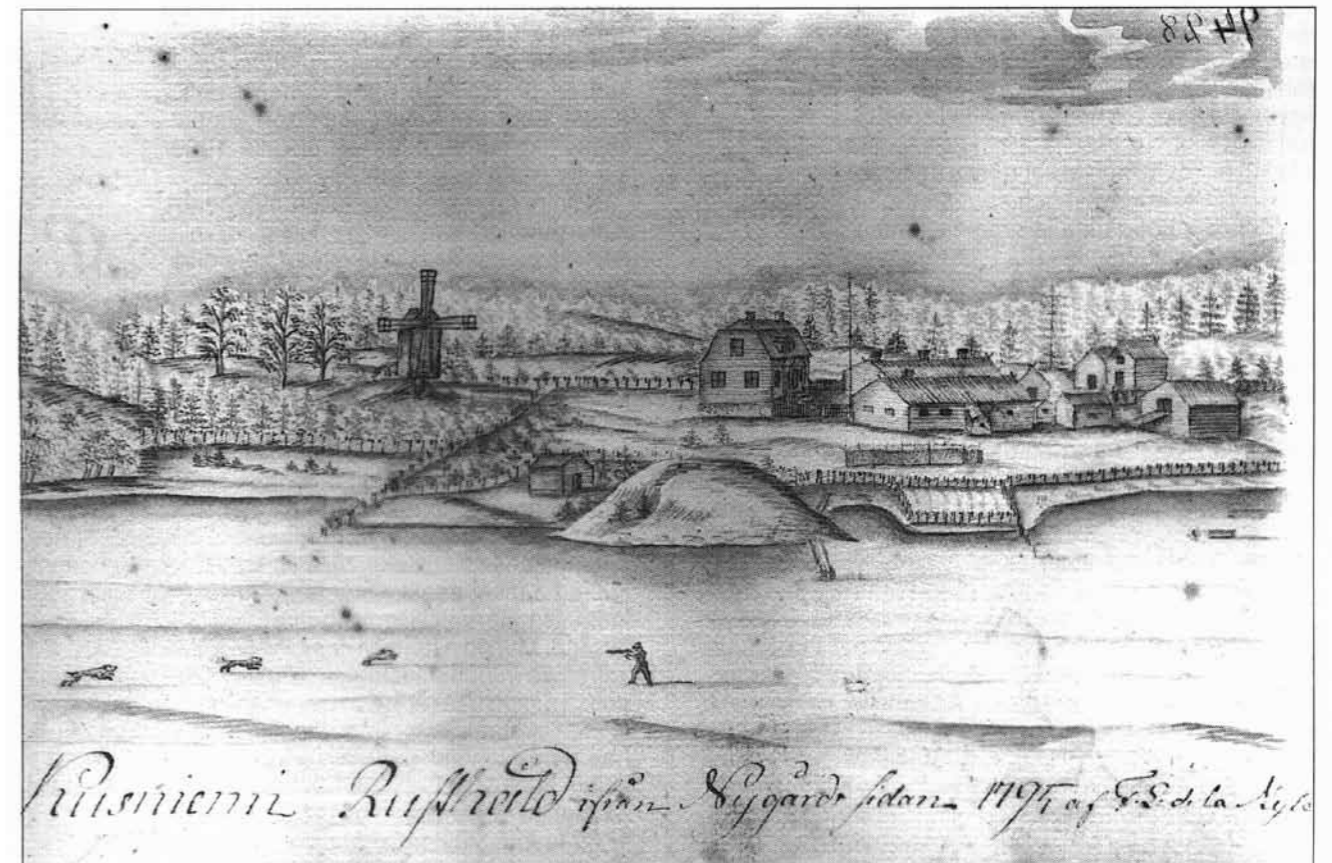
tenkin lyhytaikaiseksi. Talonimien Alitalo ja Ylitalo tullessa käyttöön 1800-luvun alussa Ylitalosta lautamies Johan Mikonpoika piirtää vuosien 1813-1836 välisenä aikana uuden puumerkin.

Iskolan Moisiossa (Iso-Moisio) puumerkkiä käyttää 1750-luvulla Kaukolasta (Kaukolasta) vävyksi, sittemmin isännäksi tullut Johan Heikinpoika sekä pitäjänkokouksessa että perunkirjoituksissa (1754, 1755). Hänen kuolemansa jälkeen ja tyttärien avioituttua lähitaloihin omistajasuku vaihtuu ja samalla myös puumerkki. Rymättylän Maisaareissa 1766 syntynyt Heikki Matinpoika muuttaa 1803 Moisioon asutuaan muutaman vuoden (1796-1802) Rihetelässä ja alkaa käyttää Moisiossa kotitalonsa Maisaaren Vähäntalon puumerkkiä, taikamerkkeihin kuuluvaa tiimalasikuviota, johon hän piirtää oman lisäyksensä. Hänen poikansa Heikki jättää lisäyksen pois (perunkirjoissa 1830 ja 1834) ja tällaisena merkki seuraa taloa 1900-luvun alkuun eli Moisio-nimisten isäntien ajan.

Iskolan Kylän puumerkin tapaa tutkituissa asiakirjoissa kaukana toisistaan olevilta vuosilta. Emäntä Liisa Yrjöntytär piir-

†
A
Xi
X
Z

Kuusniemen rustholli vuonna 1795 Taattistenjärven suunnasta kuvattuna. Museovirasto.

tää puumerkin vuonna 1755 isännän Reko Rekonpojan perunkirjaan, ja lähes sata vuotta myöhemmin emäntä Elisabeth Heikintytär käyttää puumerkkiä samoin perunkirjassa Johan Heikinpojan kuoleman jälkeen 1844. Piirroksat poikkeavat toisistaan, ainekset ovat samoja. Muualta tullut seuraava isäntä omaksuu edelleen talon puumerkin, hänen käytössään se esiintyy 1848 Moision vanhan isännän Heikki Matinpojan kuoleman jälkeen toimitetussa perunkirjassa.

Järvensuun Pohjatalossa ja Päivätalossa suoritetussa isojakotoimituksessa 1801 muodostettiin lähinnä veljesten hallitsemasta Pohjatalosta Vähätalo ja Rantalala ja samalla Päivätalo sai nimen Isotalo. Pohjatalon isännän Tuomas Tuomaanpojan (1794) käyttämä puumerkki jää Vähäntalon puumerkiksi. Pärtyli Tuomaanpojan käytössä se esiintyy vielä 1800-luvun puolivälissä (1848) eräässä perunkirjassa.

Rantalassa puumerkin ainekset ovat samat kuin Pohjatalossa. Isäntä Heikki Heikinpoika saa talolleen puumerkin kääntämällä vanhan puumerkin uuteen asentoon ja jättämällä toisinaan (1847 ja 1850) siihen kuuluvan väkäsän pois. Kovin tarkkoja merkin piirtämisessä eivät isännät olleet, koska Vähäntalon puumerkin tappa muutamia kertoja Rantalalan merkin suuntaisena. Isontalon (Päivätalon) puumerkki kokee vuosien mittaan muutoksia lähinnä merkin asennossa. Johan Jaakonpoika, joka käyttää puumerkkiä perunkirjassa 1757 ja 1768 ja Isak Heikinpoika (1823) piirtävät merkin kahdessa eri asennossa aineiden pysyessä samoina. Otto Isakinpoika noudattaa jälkimmäistä muotoa ja tekee sittemmin (1844-1846) oman lisäyksensä, kolmannen väkäsän. Rymättylässä Leikkisten Alistalon puumerkin tavataan 1800-luvun puolivälissä vastaväntöinen hakarististä muotoutunut puumerkki.

Kaksoisissa vastasi isännyydestä 1700-luvun puolivälissä inspehtori, Turun koulussa oppinsa saanut Lars Packalen. Talon jakaannuttua ja Packalenin jälkeläisten muutettua Rymättylään Länsitalon isäntä, Tammissaareissa (1799) syntynyt Isak Sandelius käyttää vielä 1836 kotitalonsa perinteistä puumerkkiä, vinoviivalla täydennettyä S-kirjainta ja lisää pisteen. Kaksi vuotta myöhemmin (1838) puumerkki on jäänyt pois, perunkirjoissa on nimikirjoitus.

Itätalossa puumerkin tapaa 1800-luvun puolivälissä. Lauri Laurinpoika Packalenin jälkeen talon uusi isäntä, Fredrik Lindholm, piirtää pitäjänkokouspöytäkirjaan 1845-1855 puumerkin, jolla ei enää uuden

omistajasuvun tultua 1874 taloon ollut käyttäjää.

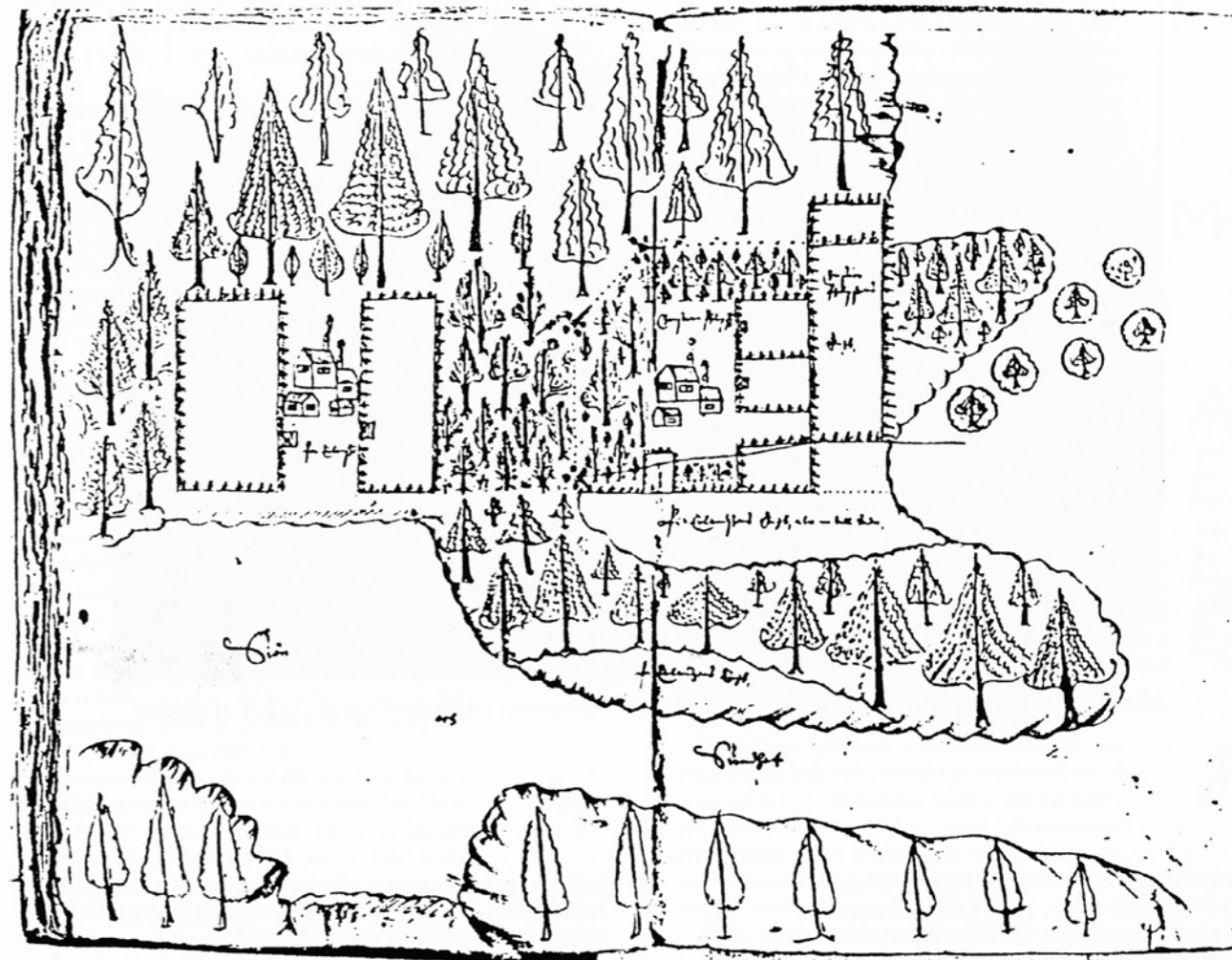
Karjalaisista, kersantin puustellina toimineesta talosta, tapaa tutkituista asiakirjoista vain yhden puumerkkipiirroksen, lampuotti Johan Johaninpojan piirtämän 1830. Tämä on Horjan puumerkin kaltainen, mahdollisia yhteyksiä ei ole tutkittu.

Karvisten pelkistetty puumerkki esiintyy jo 1742 perunkirjassa Antti Yrjönpoika-nimisen isännän käyttämänä. Vuosien kuluessa merkki kokee joitakin muutoksia, ei kuitenkaan aineosissa vaan asennossa. Isännät Simo Simonpoika (1755-1768), Johan Simonpoika (1755) ja Johan Erkinpoika (1792-1805) piirtävät puumerkin pystyasentoon ja lyhyen osan toisinaan oikealle toisinaan vasemmalle.

Kaukolan (yleisesti käytetään muotoa Kaukalo) puumerkki, kaksi yhteenkytkettyä H-kirjainta säilyy talossa toistasataa vuotta talon siirtyessä isältä pojalle, keran veljenpojalle. Taloa hallitsee 1600-luvun lopulta Heikki Heikinpoika ja tämän jälkeen hänen samanniminen poikansa. Onko kirjainyhdistelmä alunperin isän vai pojan käyttöön ottama, jää epäselväksi. Tutkituissa asiakirjoissa merkin tapaa 1765, jolloin se on Heikki-juniorin käytössä. Isäntäketjussa merkkiä käyttävät edelleen Johan Heikinpoika, Abraham Johaninpoika, Johan Abrahaminpoika ja Alfred Johaninpoika. Viimeksi mainittu tunnetaan myöhemmin myös kirjoitustaitoisena ja seuraavan isännän Eemil Johanin poika Karlströmin (Karkola), aktiivisen kunnallismiehen nimikirjoitus on pitkälle 1900-luvulle pitäjäläisille tuttu.

Killainen on Merimaskussa ainoa talo, jonka puumerkissä esiintyy ristikuvio, vaikka ristiä puumerkeissä tavataan Varsinais-Suomessa varsin yleisesti. Risti eri tavoin puumerkkiin yhdistettynä viittaa läheiseen yhteyteen kirkkoon, ja sitä tavataan sellaisissa taloissa, joiden maalle kirkko on rakennettu tai joiden isännät oli valittu kirkkovaärtin luottamustehtäviin. Killaisen isäntä Karl Jaakonpoika (s.n. 1670) oli, paitsi Merimaskun kirkon rakentaja, myös kirkonisäntä. Häneltä kirkonisännän tehtävät tavallaan periytyivät Killaisissa, hänen poikansa Karl jatkoi tässä tehtävässä kuolemaansa saakka vuoteen 1743, ja kirkonisäntä valittiin myöhemminkin Killaisista. Merkin asento ja osittain muotokin vaihtelee vuosien kuluessa. Ristin yhteydessä esiintyvää terävää kirkonharjaa Killaisen isännät eivät piirrä. Merkki on vanhaa perua ja voidaan lukea suojelumerkkeihin kuuluvaksi

Jaakko Yrjönpoika piirtää puumerkin 1800-luvun alkuvuosina melkein pystyasentoon, hänen seuraajansa Kustaa Jaa-

1610-luvulta peräisin olevassa karttaluonnoksessa näkyvät Lukkaaraisten ja Mälsälän tilukset. Kartassa on kuvattu Christiern Phillipssonin ja Per Erlandssonin niityt ja niiden eteläpuolella on Kirkonsalmi. Valtionarkisto.

konpoika 1821, Antti Jaakonpoika 1831 Länsitalossa ja Erkki Heikinpoika 1820-1846 sekä kirkonisäntä Johan Erkinpoika 1850-luvulla Itätalossa. Koverissa on tutkituissa asiakirjoissa puumerkkietoja vasta 1800-luvulta sotilas- ja pappissukuisten isäntien Reinhold Lauraeksen ja Samuel Sevonin jälkeiseltä ajalta. Rymättylän Ojaisista avioliiton myötä taloon tullut Johan Antinpoika Aman käyttää vuosina 1834-1842 Koverissa puumerkkiä, joka on tuota aikaa vanhempi. Se on kulkeutunut aikaisemman isännän Johan Östermanin mukana Rymättylän Kurjenraumalta, missä se on jäänyt pois käytöstä 1700-luvun puolivälin jälkeen isännän vaihtuessa. Kurjenrauman Johan Österman, joka oli naimisissa Anna Kaisa Lauraeksen kanssa (vih. 1762), muutti myöhemmin Koveriin. Hänen käytössään Koveris-

sa puumerkkiä ei tapaa, vaan vasta Ojaisista taloon tulleen mainitun Johan Amanin käytössä.

Kräkilän erikoisen puumerkkipiirroksen tapaa vuodelta 1765 Jaakko Josefinpojan jälkeen laaditusta perunkirjasta. Puumerkkiä käyttävät tuolloin leski Brita Yrjöntyttö ja vanhempi poika Heikki, nuorempi Matti käyttää nimensä alkukirjainta (M). Heikki Jaakonpojan käytössä merkki esiintyy edelleen 1767 ja 1776 perunkirjoissa. Uusi isäntä (v:sta 1807), Rymättylän Hankanperän Pohjatalossa syntynyt (1784) Adam Matinpoika, ei omaksu talon puumerkkiä, vaan tyytyy nimensä kirjaimen, ja tämä kuudennusmiehen ja huomattavan luottamusmiehen piirtämä A esiintyy varsin näkyvästi yli 40:n vuoden ajan sekä pitäjänkokouspöytäkirjoissa että perunkirjoissa 1800-luvun puolivälin yli.

Merimaskun Kirkonkylän maisemat ovat muuttuneet viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana.

Kukolaisissa puumerkki seuraa taloa yli sadan vuoden ajan, jopa talon jakaantumisesta huolimatta. Erkki Heikinpoika, myöhemmin Ylistalo-nimellä tunnetun sukutilan isäntä, piirtää sen 1768 Köylijärvelä veljensä Antin perunkirjaan. Kuudennusmies Simo Johaninpojan (Alistalo) käytössä puumerkki esiintyy usein vuosien 1799-1832 välisenä aikana. Efraim Simonpoika jatkaa perinnettä 1800-luvun puolivälissä. Ylistalossa isänsä puolelta uutta sukua edustava Antti Antinpoika Björklund (s. 1825) yhdistää 1855 puumerkkiin nimensä alkukirjaimen.

Kärkölässä käytetystä puumerkistä on tietoja vasta vuodesta 1806 lähtien, jolloin Johan Matinpoika on ollut mukana pitäjänkokouksissa. Puumerkki on aineksista ja niiden asennosta päätellen vanhempaa perua. Merkkiä käyttää 1800-luvun puolivälissä (1848) Johanin Johaninpoika -niminen isäntä ja toistakymmentä vuotta myöhemmin (1855) Johan Kärkölä, ilmeisesti sama henkilö.

Köylijärvellä puumerkki seuraa sitkeästi taloa muualta tulevien isäntien vaihtumisesta huolimatta. Yksinäiseksi jäävän puumerkkiirroksen tapaa vuodelta 1759 käyttäjänä Matti Heikinpoika -niminen isäntä. Merkissä on samoja piirteitä kuin Kuko-

P
P
A
X
P

laisten puumerkissä. Sukulaisuudesta Kukolaisiin ei löytynyt tietoja, vaikka nimestä sukulaisuutta voisi päätellä.

Tämä puumerkki joutuu väistymään, sillä seuraavat haltijat (vuodesta 1762) Kukolaisissa syntynyt Antti Heikinpoika ja Maria Johanintytär Sannaisilta ottavat käyttöön merkin, joka pysyy Köylijärven puumerkkinä sadan vuoden ajan, kunnes isännän omakätinen nimikirjoitus valtaa puumerkin paikan. Antti Heikinpoika ja hänen vaimonsa Maria Johanintytär piirtävät puumerkin, kapean ja vinon H:n vuonna 1762 kauppakirjoihin, joiden mukaan he ensin myyvät Sannaisista kolmanneksen ja sen jälkeen ostavat Köylijärven Marian ensimmäisestä avioliitosta Sannaisilla syntyneiden poikien nimiin. Vaikka Köylijärven kauppa ei toteutunutkaan, he jäävät Köylijärvelle ja kauppakirjaan piirretystä H:sta tulee Köylijärven puumerkki. Marian kuoltua (1765) talon uusi emäntä Rymättylän Hankanperän Pohjatalosta tullut Anna Antintytär omaksuu talon puumerkin, hän käyttää sitä 1768 Antti Heikinpojan kuoleman jälkeen toimitetussa perunkirjoituksessa. Annan toinen mies, Rymättylän Röödilästä isännäksi tullut Erkki Antinpoika, hyväksyy samoin talon puumerkin, ja tämän kuudennusmiehen ja huomattavan luotta-

H

musmiehen käyttämänä Köylijärven puumerkki esiintyy parinkymmenen vuoden ajan (1777-1796) asiakirjoissa varsin usein.

Talon puumerkkiä jatkavat edelleen Hannuruonalta vävyksi tullut Isak Antinpoika Wahlberg. Hän piirtää (1836-1842) edeltäjänsä Erkki Antinpojan tavoin puumerkin leveämpänä kuin aikaisemmat käyttäjät.

Omistusmerkkinä Köylijärven puumerkki on ollut seuraavan isännän Antti Fredrikinpoika Tammelinin käytössä verkon pulloon koverrettuna vuosiluvun 1849 mukaan.

Lierannan talojen puumerkeistä tavataan Simontalon isännän Simo Erkinpojan piirtämänä erikoinen merkki perunkirjoissa 1700-luvun puolivälissä (1754, 1755 ja 1758). Tämän jälkeen se ei enää tutkituissa asiakirjoissa esiinny. Itätalon puumerkkiä käyttävät vuodesta 1758 ainakin kolmen sukupolven edustajat, kunnes lautamies Isak Johaninpoika vaihtaa 1831 vanhan puumerkin kirjainmerkkiinsä. Isäntien (Matti Jaakonpoika, Matti Simonpoika ja Johan Mikonpoika) lisäksi Mietoisista tullut emäntä Saara Johanintytär käyttää (1793) talon puumerkkiä.

Seuraavalla emännällä Juliana Matintytär Maskulinilla, joka tulee Killaisten Santalasta, on perunkirjassa 1840 erilainen M-kirjain, Maskulinien M, johon hän lisää pisteen. Samanlaisen M-kirjaimen piirtää Erik Johan Maskulinin leski Maria Matintytär perunkirjaan 1834, hänellä lisänä poikkiviiva.

Pekolasta tapaa puumerkin 1800-luvun pitäjänkokousoyhtäkirjoista. Talon nimestä otettua kirjainmerkkiä käyttävät Rymättylästä tullut Johan Abrahaminpoika (1820) ja seuraava isäntä Moisiosta tullut Karl Heikinpoika 1830.

Pohjalaisista saadut puumerkkietodot jäävät toisistaan poikkeaviksi. Puumerkkiä käyttää perunkirjassa 1768 Mikko Yrjönpoika -niminen isäntä. Seuraavat isännät eivät sitä hyväksyneet. Matti Jaakonpoika piirtää 1793 nimensä kirjainmerkin, Antti Björklund kirjainyhdistelmän (1809) ja Erkki Matinpoika kirjainmerkin omalla tavallaan (1848).

Rihtelästä on Pekolan tavoin puumerkkietoja tutkituissa asiakirjoissa vasta 1800-luvulta. Aleksanteri Aleksanterinpoika, joka tulee Rymättylän Santalasta 1803, käyttää asiakirjoissa 1820-1842 välisenä aikana puumerkkiä, mikä oli Moisiosta käytössä 1700-luvulla. Merkki toimii Rihtelässä vain hänen isäntäkautensa aikana, sillä Karl Aleksanterinpoika käyttää nimensä kirjainmerkkiä C.

Riitonpään selkeä puumerkki kuuluu

H

oo

M

M

A

P

E

M

BE

A

C

vanhimpiin tutkittuihin puumerkkeihin. Lautamies Simo Heikinpoika käyttää sitä pitäjänkokousoyhtäkirjoissa 1767 ja 1768 sekä Köylijärvellä 1768 perunkirjassa. Lähes sata vuotta myöhemmin Rymättylän Hintsalasta tullut Jaakko Erkinpoika käyttää edelleen tätä vanhaa puumerkkiä.

Sannaisten taloja 1700-luvun puoliväliin hallinneitten Örnflychtien ja Ruuthien jälkeen tapaa sieltä puumerkkinä 1793 kirjainyhdistelmän MH. Sannaisilla merkki esiintyy vain kerran, se seuraa käyttäjänsä mukana vuosisadan vaihteessa Rymättylään Ahteentaan Päivätalon puumerkiksi.

Sannaisten talojen 1800-luvun isännät käyttävät taloissaan puumerkkinä nimensä latinalaisia kirjainmerkkejä. Itätalon Antti Sandeliuksella on puumerkkinä A, hänen seuraajallaan Johan Adam Erkinpojalla, joka tulee Rymättylän Pulkalan Vanhasatuvasta, E ja Erkki Erkinpojalla, joka tulee Köylijärveltä, samoin E. Itätalossa Johan Erkinpojalla on käytössään isänsä E-merkki.

Tammisaassa tavattua puumerkkiä vinoivalla täydennettyä S-kirjainta, selvää viittausta Sandelius- tai Santala -nimiin, on käytetty talossa omistusmerkkinä. Ainoankaan isännän nimen yhteydessä tämä merkki ei nyt tutkituissa asiakirjoissa esiinny. Sen sijaan Kaksoisten Länsitaloon muuttanut Isak Sandelius käyttää joissakin asiakirjoissa tätä allekirjoitusmerkkiä lisäämällä pisteen.

Kappalaisen Johan Sandeliuksen pojan Antti Sandeliuksen (isäntänä 1761-1772) varmalla kädellä vedetty nimikirjoitus on eräässä talon aputiloja koskevassa anomusasiakirjassa vuodelta 1764. Seuraava isäntä Lauri Antinpoika käyttää asiakirjoissa nimensä alkukirjainta L ja Johan Laurinpoika Sandelius (k. 1853) hallitsee ainakin nimen kirjoittamisen osalta -kirjoitustaidon. Mielenkiintoisena lisänä mainittakoon, että Rymättylän Hintsalasta tavataan vuodesta 1763 lähtien puumerkkinä S-kirjain. Taloa isännöivät tuolloin Johan Yrjönpoika, Kirjala ja Sofia Laurintytär, Santala, kappalaisen Johan Sandeliuksen sisar.

Tammisaaren toisesta talosta tavataan puumerkki 1700-luvun lopulta. Gustav Grambou käyttää pitäjänkokouksessa 1793 puumerkkiä, joka on samaan aikaan myös hänen isäpuolensa, taloa toistakymmentä vuotta hallinneen Karl Weussin käytössä vain viivanvedon erolla. Isänsä Karl Weussin tavoin piirtää allekirjoituksensa myös Anna Weiss eräässä taloa koskevassa asiakirjassa 1813, kun taas Annan mies käyttää erilaista puumerkkiä samassa asiakirjassa. Puumerkki on käy-

U

MH

A
E
E
E

\$

N

A

tössä edelleen kauppakirjassa 1816, kun talo siirtyy Fredrik Gustavinpojan nimiin. Emäntä Eeva Johanintyttärellä on tuolloin oma tunnuksensa E. Vasta myöhemmin miehensä Gustav Gramboun kuoleman jälkeen hän käyttää perunkirjassa 1837 talon puumerkkiä.

Vaikka talo pysyy suvun hallussa, puumerkki ei saa enää tämän jälkeen käyttäjiä. Latinalaiset kirjainmerkit F ja A toimivat tästedes isäntien tunnuksina 1800-luvun puoliväliin, jolloin (1849) kirkkoväärti-isäntä saa aikaan koukeroisen nimikirjoituksen. Vuosia myöhemmin hän turvautuu uudelleen pelkkään alkukirjaimen, nyt sukunimestä ottamaansa T:hen.

Eeva Johanintyttären jälkeen talossa emännöinyt Maria Tuomaantytär (s. 1800 Lierannan Länsitalossa) käyttää puumerkinään M-kirjainta, Horjalle avioitunut Gustavin tytär Eeva (s. 1791) kirjoitus E:tä tyylikkäästi piirrettynä ja samoin Säijään asettunut Isak Fredrikinpoika (s. 1826) kirjoitus-I:tä. Isak Tammelin hallitsi myöhemmin varsin kauniin käsialan ja toimi monessa yhteydessä kirjuriina.

Tanskilan (Danskila) vanha puumerkki, jota Simo Yrjönpoika käyttää perunkirjassa 1752, muistuttaa Kärkölässä käytettyä, erottavana aineksena Tanskilan merkin yläviiva. Talon puumerkin piirtää edelleen Mikko Antinpoika -niminen isäntä 1700-luvun lopulla. Väliillä (1768) merkin yläviivan paikka muuttuu, ainekset pysyvät kuitenkin samoina.

Uusikartano, sotilasvirkatelo haltijoinaan kapteeneja ja majureita, antaa yhden puumerkkiinpiirroksen 1800-luvun alusta. Merkki on Järvensuon Isontalon puumerkin kaltainen, joskin käyttäjä Kaapo Heikinpoika piirtää pitäjänkokouksessa 1813 ja 1823 merkin huomattavasti leveämpänä.

Talon puumerkin käyttäjä oli ennen kaikkea isäntä. Emäntä joutui juridisesti käyttämään puumerkkiä yleensä perunkirjoitustoimituksessa joskus kauppa- ja sopimusasiakirjassa. Talon puumerkkiä emäntä käytti tavallisesti vasta isännän kuoleman jälkeen talossa toimitetussa perunkirjoituksessa, sitä ennen hän piirsi oman puumerkinsä, useimmiten nimensä alkukirjaimen. Emännän lisäksi isännyyden perinyt poika käytti perunkirjassa talon puumerkkiä, muut omaansa. Näin tekivät esim. Kräkilässä 1765 emäntä Brita Yrjöntytär ja poika Heikki, Matti piirsi nimensä alkukirjaimen.

Iskolan Kylällä emäntä Liisa Yrjöntytär käytti talon puumerkkiä perunkirjassa 1755, samoin Anna Antintytär Köylijärvelä 1768 ja Saara Johanintytär, presidentti Mauno Koiviston äidin puoleinen esiäiti

kuusi polvea taaksepäin Lierannan Itätalossa 1793 sekä 1800-luvulla Iskolan Kylän emäntä Elisabet Heikintytär (1844) ja Kukolaisten Alistalon emäntä Ulrika Jaakontytär (1848). Kukolaisten Ylistalon Ester Johanintyttäreille ja Köylijärven Eeva Erkintyttäreille perinteisen puumerkin käyttö oli luonnollista, kumpikin oli syntymäkodissaan emännän roolissa.

Päinvastaistakin tavataan. Oma puumerkkiään talossa toimitetussa perunkirjoituksessa käytti Helena Heikintytär Sannaisilla ja Eeva Kristina Matintytär Killaisissa (1850).

Merimaskulaisissa puumerkeissä esiintyy niin pakanuuden ajalta peräisin olevia taikamerkkejä kuin kuva- ja riimukirjoitusmerkkejä sekä latinalaisia kirjainmerkkejä. Taikamerkkeihin kuuluvan hakaristin tunnistaa muunnoksena Järvensuon Isontalon merkeissä, tiimalasin Moision merkeissä ja tavallaan Mannilankin merkin taustalla. Horjan varhaisempi puumerkki kuvaa varstoja, Killaisten merkissä risti viittaa kirkkoon. Vanhoja riimu- eli kalenterisauvamerkkejä edustavat Karvisten ja Kärkölän merkit.

Latinalainen kirjainmerkki tai -yhdistelmä kuten Kaukolan merkissä, toimii alkuun käyttäjänsä henkilökohtaisena tunnuksena. Kun se sai isäntäpolven vaihtuessa jatkokäyttäjää, se muuttui talon puumerkiksi ja saattoi säilyä pitkälle tehtäväsään kuten sekä Kaukolan että Kukolaisten puumerkit osoittavat. Tultaessa 1800-luvulle latinalaisten kirjainmerkkien käyttö yleistyi ja muuttui, kun varsinkin väyrynä taloon tulleet uudet isännät ottivat oman nimen ensikirjaimen käyttöönsä. Kirjain vaikutti arvokkaammalta kuin puumerkki, jonka symbolia ei tunnettu. Kirjainmerkki liittyi näissä tapauksissa pikemminkin henkilöön kuin taloon, siitä tuli käyttäjänsä tunnus, henkilöllisyyden todistaja.

Puumerkin rinnalle ja tilalle ilmaantuvat allekirjoituksiin 1800-luvun puolivälissä omakätiset nimikirjoitukset. Puumerkit siirtyivät syrjään historiallisten perinteitten joukkoon.

Lähteitä:

Merimaskun pitäjänkokousten pöytäkirjat vuosilta 1737-1850, mikrofili JK 754, Turun Maakunta-arkisto
Merimaskun perunkirjoja 1742-1776, mf JK 755, TMA
Boupteckningar Masku 1781-1825, 108 TMA
Boupteckningar Mynämäki 1826-1850, Ee I 1-7, TMA
Koillinen Leena: Rymättylän puumerkeistä, laudaturtyö 1966, Turun yliopiston kirjasto
Ekko, P.Q.: Puumerkit ja niiden käyttö Vakka-Suomen aineksen valossa, Turun Historiallinen Arkisto X Turku 1948

MERIMASKUN HERROJEN LAULU

5:te och 8:de stroferna sjungas solo på avvikande melodi

*En sång om Merimasku
mig lyster sjunga nu:
.: den gör kanhända fiasco,
men det ger jag jämt sju. .:.*

*Vi foro, liksom Vasco
da Gama for en gång,
.: upptäckte Merimasku
och stämde upp en sång. .:.*

*Och utur ena flasko
vi drucko strax en skål,
.: en skål för Merimasku,
vårt äntligt hunna mål. .:.*

*Vi hade tagit casco-
försäkring på vår båt,
.: ty nära Merimasku
är grund och farlig strät. .:.*

*Solo: (sjunges av
den musikaliske)*

*Oasen kring Damasco
ej alls så härlig är
.: som lilla Merimasku
med vikar, sund och skär. .:.*

*Man ej i säck och asko
behöver klä sig där,
.: ty uti Merimasku
det alltid livat är. .:.*

*Och har man i sin tasku
en liten plunta blott,
.: så kan i Merimasku
man leva ganska flott. .:.*

*Solo: (sjunges av
den musikaliske)*

*En riktig I kl.-ko
ger gladeligt sin mjölk,
.: när Hotel Merimasku
besöks av törstigt folk. .:.*

*Och det hotellets lasku
är rent en bagatell.
.: – Farväl, nu Merimasku!
farvädel, faderväll! .:.*

Merimaskun Kirkonsalmen yli kuljettiin kapulalossilla vuosina 1926–1952. Esko Merikaita (kuvassa takimmaisena) oli lossinkuljettajana 36-vuoden ajan (1934–1970).

MERIMASKULAISIA SANONTOJA

Kotti, kotti, kokkoma rotti, paiskaman palli, keväsemän talli.

Kyl sakki salva.

Ovi kii, kivi taa, nuppineula kiven taa.

Tinkityä ja varhane ehto.

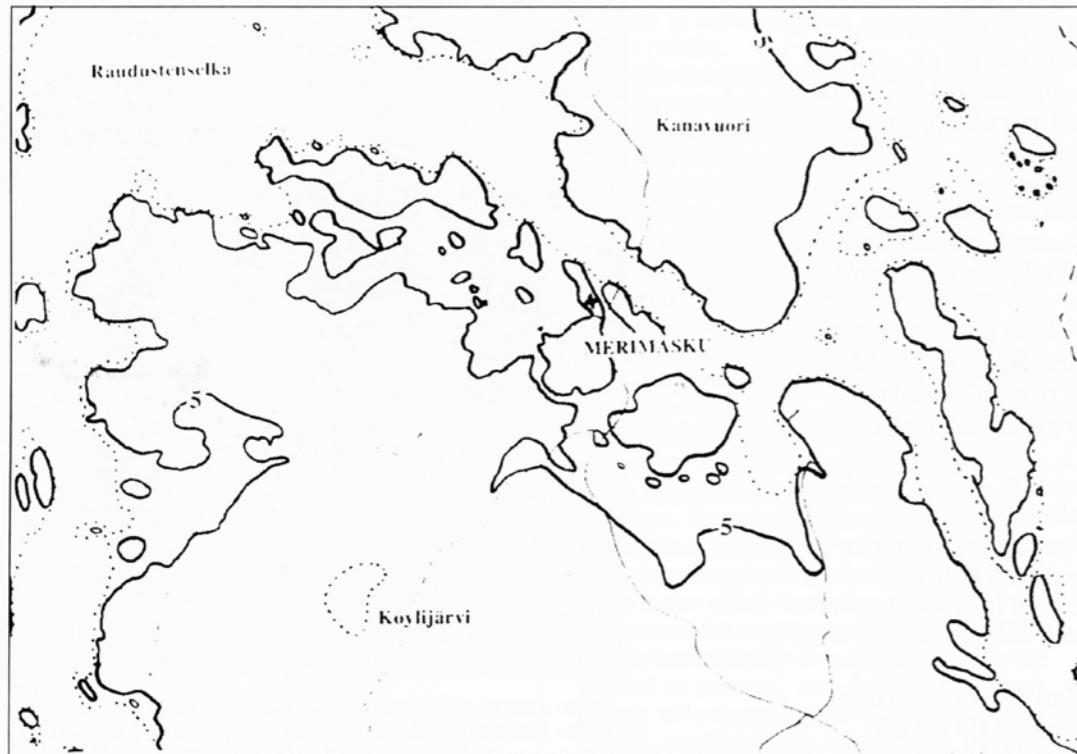
Päivä, päivä, minne toise jäivä?

Maanantaine ahneus, koko viikon pahennus.

Huame on tuasta, kyl tämä viikko pian juasta.

Merimaskun paikannimet

– viestejä vuosisatojen takaa

Maan kohoaminen on muuttanut Merimaskun maisemaa vuosituhansien aikana. Kartassa näkyy, millainen Merimaskun Kirkonkylän seutu oli n. 1000 jkr. Tuolloin Tamsaari oli vielä saari ja Kuuslahden eteläpuolella oli syväälle mantereeseen sisälle pistävä lahti.

Talo ja sen asukkaat

Vaikka merimaskulaisella isännällä ja emännällä on väestörekisterissä, puhelinluettelossa ja vaikkapa verottajan tiedostoissa sukunimi niin kuin muillakin ihmisillä, merimaskulaisessa kanssakäymisessä heidät tunnetaan paremmin talon nimellä. Antti ja Päivi Tamme-linia kutsutaan Tamsaaren Antiksi ja Päiviksi, Reijo ja Pirjo Virtasta Kuuslahden väeksi ja Asser Virtasta Man-nilan Asseriksi. Käytäntö perustuu ikivanhaan suomalaiseen ajatteluun, jonka mukaan talon ja sen asukkaiden yhteys käsitetään kiinteämmäksi kuin jonkin suvun jäsenyys.

Kun tarkoitetaan koko talon väkeä, merimaskulaisessa puheenparressa sanotaan: "Tamsaare ova", "Kuuslahre menivä" ja "Hirvoste tuliva". nen-loppuisis-

ta talon- ja kylännimistä käytetään paikallissijoissa monikollista muotoa Kaksoisissa, Taattisissa jne.

Käsitys talon ja sen asukkaiden läheisestä yhteydestä ilmenee jopa puhelimeen vastattaessa. Vastataan esimerkiksi *Länstalo*, *Köyljärvi* tai *Kylä* sukunimestä riippumatta. Tämä tapa on kuitenkin murtumassa, kun Merimaskun ulkopuoliset yhteydet lisääntyvät. Väärinkäsitysten välttämiseksi varsinkin muualta tulleet nuoret emännät vastaavat puhelimeen mainiten sukunimen talon nimen sijasta, ja kaikkein nuorimman polven keskuudessa sukunimen käyttö puhelimesta on yksinomaista.

Nyt myös posti on kantamassa kortensa kehoon nimistön standardoinnissa: jokaisella on oltava osoite

sen mukaan, minkä tien varrella asuu, pelkkä talon nimi ei riitä. Posti Mälsälään tulee lähettää Mälsäläntielle, Kukolaisiin Kukolaistentielle ja Moisioon Iskolantielle. Toivottavasti merimaskulaiset pitävät pintansa, eivätkä kokonaan luovu vuosisatojen takaa periytyvistä talojen ja kylien nimistä.

Kylien nimet

Kylien nimet Merimaskussa ovat hyvin vanhoja. Yhtä lukuunottamatta kaikki nykyiset nimet mainitaan vuoden 1540 maakirjoissa, mutta vanhimmista on mainintoja jo 1300-luvulta. Kylien nimet ovat alunperin olleet talojen nimiä, ja talojen jakautuessa alkuperäisestä nimestä on tullut koko kylää tarkoittava nimitys. Suurin osa kylien nimistä selittyy siten, ne pohjautuvat henkilönnimeen, ilmeisesti joko ensimmäisen tai muuten merkittävän isännän nimeen.

Esikristilliset henkilönnimet *Akka*, *Hirvoi* ja *Kauko* ovat taustalla *Akkolan*, *Hirvoisten* ja *Kaukolan* nimissä. Esimerkiksi muinaissuomalaiseen *Hirvoi*-nimeen liittyy erityisesti varsinaissuomalaisissa paikannimissä tavallinen *inen*-johdin (vrt. *Parainen*, *Nousiainen* ja Merimaskussa vaikkapa *Killainen*, *Tärkkinen*). Esikristillisenä aikana käytössä ollut etunimi *Hirvoi* puolestaan on muodostunut kantasana *hirvi*, johon liittyy vanha possessiivis-lokatiivinen *oj*-johdin. Nimen merkitys on siis alunperin ollut jotakin semmoista kuin 'hirvelle kuuluva, hirven oma', ja nimi on alunperin saattanut viestiä kantajansa kuulumisesta hirviklaaniin.

Kukolainen-nimen taustalla on paikannimi *Kukola* (esim. Luonnonmaan *Kukola*), joka taas pohjautuu vanhimpiin suomalaisiin henkilönnimiin kuuluvaan *Kukko*-nimeen.

Joidenkin nimien osalta on asiakirjoista löydettävissä se henkilö, jonka nimeen kylännimi pohjautuu. *Finnilä* on saanut nimensä sen 1400-luvulla omistaneen *Finvid Jönsinpojan* mukaan. Tanskilain tilan on 1300-luvulla omistanut ilmeisesti tanskalaista syntyperää oleva *Pietari Danske*, jonka mukaan se on nimetty. *Horjan* omisti 1600-luvulla *Bengt Hårja*, jolloin se sai nykyisen nimensä. Vielä Mk 1540 paikan nimi oli *Läsö-lä*.

Nimi *Heikola* sisältää henkilönnimen *Heikka*, joka on *Heikin* ohella vanha suomalainen muoto germaanispe-räisestä *Henrik*-nimestä. *Iskola*-nimen taustalla on nimen *lisakki* muunnos *Isko*. *Taattinen*-nimi pohjautuu johonkin *David*-nimen suomalaiseen asuun, joita ovat esimerkiksi *Taavetti* ja *Taavitti*. Yksi kreikkalaisperäisen *Gregorius*-nimen suomalainen asu on *Greko*, joka lienee *Kräkilän* nimen taustalla.

Luonnonpaikkojen nimiin pohjautuvia kylännimiä

Osa merimaskulaisista kylistä on saanut nimensä siten, että jonkun luonnonpaikan nimi on siirtynyt merkitsemään myös sen lähetyvillä sijaitsevaa taloa ja sittemmin kylää. Esimerkiksi Järvensuun kylä sijaitsee

Taattistenjärven laskuojan seutuvilla, ja nimi on tietysti alunperin tarkoittanut laskuojan suuta. Nimi *Tamsaari* on alunperin tarkoittanut saarta, jollainen se mäki, jolla nykyinen Tamsaari sijaitsee, on ollut nimenantoaikaan. Vielä nytkin ovat komeat tammets leimaa antavia Tamsaaren mäelle.

Kuusniemi-nimen alkuperäinen tarkoite on ollut Taattistenjärven niemi. Peruskartassa on Kuuslahden talon pohjoispuolella olevalla pienellä lahdella nimi *Kuuslah-ti*. Ainakin keskiajalla on myös talon eteläpuolella ollut merenlahti, joka tuntuisi todennäköisemmin olevan alkuperäinen Kuuslahti.

Sannainen-nimen taustalla lienee maalajia merkitsevä *santa*-sana. Nimi *Lieranta* esiintyy vanhoissa asiakirjoissa mm. muodoissa *Lederanta* (FMU 1442) ja *Ledhenranta* (FMU 1444). Taustalla saattaa olla viron *leede*, joka merkitsee mm. 'hiekkasärkkää' ja 'lietettä'.

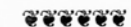
Muita nimiä

Killainen-nimen taustalla on sana *kilta*. Miten paikan historia liittyy keskiaikaiseen ammattikuntalaitokseen, jää tässä selvittämättä. Nimen *Lukkarainen* taustalla on ammattinimike *lukkari*. Koska nimi esiintyy asiakirjoissa paljon ennen kuin Merimaskussa on ollut kirkkoa (FMU 1484 Clokkaris, MK 1540 Luckaris), ei paikalle nimen antanut lukkari ole ainakaan Merimaskun kirkonkelloja soitellut. *Rauduinen*-nimen taustalla on jokin *rauta*-johdos. Nykysuomen sanakirjassa ja eräissä vanhemmissa sanakirjoissa on sanan *raudusjää* merkityksen selityksenä 'rautajää'. Siten nimi voisi olla yhteydessä Rauduisten kautta kulkeneeseen talvitiehen.

Viestejä vuosisatojen takaisista merimaskulaisista ja heidän asuinympäristöstään saamme ikivanhojen, mutta yhä elävien nimien mukana.

Kirjallisuutta:

Mikkonen, Pirjo: Hirvi-nimen historiaa ja vähän esihistoriaakin. Sukuviesti 4/1987.
Mikkonen, Pirjo - Paikkala, Sirkka - Viikuna, Kustaa: Suomalainen nimikirja. Keuruu 1985.
Pitkänen, Ritva Liisa: Turunmaan saariston suomalainen lainanimistö. Rauma 1986.
Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen nimiarkiston kokoelmat.
Paula Tammelin-Nurmisen kokoelmat.

MERIMASKUN MURTEELLA

Karjalaine kävel Krönviiki kujal, kysys kuikkaua kaike köykäsempi kensu kestä kokkon kyhät.

Rauduisten historiaa

Markku Lehto

Markku Lehto on tutkinut synnyinkylänsä Rauduisten historiaa ja koonnut tutkimustensa tulokset laajaksi käsikirjoitukseksi. Seuraava artikkeli koostuu otteista käsikirjoituksen Rauduisten historiaa käsittelevästä luvusta.

Rauduisten kylä on muodostunut alkujaan kahdelle pääsaarelle. Lisäksi kylään kuuluu muutamia pieniä saaria. Pääosa kylästä on entisellä saarella, jonka erotti mantereesta Askaisten Rauvolan kylän kohdalla vieläkin havaittavissa oleva rauma. Toinen saarista on Järviuoto, jonka erotti saareksi Raumaniityn kohdalla aikanaan ollut salmi sekä Lempisaaren ja Järviuodon välinen kapea väylä, josta on purjehdittu vielä 1800-luvun lopulla.

Rauduisten talot, kahden tai kolmen lampuotitalonpojan asuttamina, mainitaan ensimmäisen kerran vuoden 1540 maakirjassa. Silloin kylässä kerrotaan asuneen Jons Larsson, Jörgen Andersson ja Per Olsson nimiset miehet perheineen. Kukin heistä viljeli noin kolmen tynnyrialan (n. 1,5 ha) verran maata. Kylän maiden omistuksesta tiedetään, että talot ovat joutuneet kirkolle vuoden 1454 jälkeen joko testamentin tai muun syyn takia. Kustaa Vaasan toimesta maat palautettiin takaisin kruunulle ja jaettiin edelleen aatelistolle. Ehkäpä Rauduisten pienet tilat olivat olleet autioina 1500-luvun aikana ja näin ollen osa näistä oli luonteva liittää Lempisaaren kasvavaan säterikartanoon. Vain yksi tila, Klemola, on jäänyt kirkon haltuun. Kylä on siis ollut koko tunnetun historiansa ajan sidoksissa Lempisaareen.

Rauduisten nimi esiintyy kuitenkin asiakirjoissa jo ennen mainittuja maakirjoja. Ensimmäinen kirjallinen tieto on vuodelta 1442. Silloin on Maskun laamannikärjillä käsitelty paikallista talonmestusoikeutta ja mukana lautamiehissä on ollut Rauduis-Heikki, Pietari Karjalainen sekä Lierannan Niilo nykyisen Merimaskun mantereen puoleiselta osalta.

Rauduisten kylän maat ovat eri aikoina kuuluneet mm. Naantaliln luostarille, de la Gardie-, Kruus-, Fleming-, Garpelan-, Pippingskiöld- ja von Haartman-suville. Vuonna 1946 maat pakkolunastettiin valtiolle asutustarkoituksiin ja vain osa metsäalueesta jäi Lempisaaren kartanon omistukseen.

Rauduinen kuului 1500-luvulle asti Maskun kirkkopitäjään, myöhemmin nimismiespitäjään. Kylä kuului Maskun seurakuntaan vuoteen 1577, sen jälkeen Naantaliln seurakuntaan. Oma kappeliseurakunta muodostettiin Merimaskuun vuonna 1648.

Kylän tilat Simola, Klemola ja Uusinaapuri mainitaan kaikki maakirjoissa ja myöhemmin kirkonkirjoissa, mutta vain kaksi ensinmainittua v. 1726 laaditussa kartassa ja sen selityksissä. Talojen nimet Simola ja Klemola mainitaan kirkonkirjoissa heti 1700-luvun alussa, kun sensijaan Uusinaapuri tilan nimenä tulee vähän myö-

hemmin (Usnaborg). Simolan ja Klemolan nimien takana on selvästi nähtävissä entisten talonpoikien nimiä. Simolassa on ollut 1600-luvun lopulla ja 1700-luvun alussa useita Simon-nimisiä isäntiä. Klemolassa on elänyt niin 1500-luvulla kuin myös 1600-luvulla Clement-nimiset talonpojat. Uusnaapuri on nimestä päätellen viimeksi kylään muodostunut tila. Milloin se on tapahtunut ja onko sillä koskaan ollut omia rakennuksia, siitä ei ole olemassa mitään tietoja. Yleisesti se on ollut yhdysviljelyksessä Simolan kanssa vaikka toisinaan sillä mainitaan tilapäisesti olleen eri asukkaat.

Kylässä oli 1600-1700-luvuilla kolme savua, Simola, Klemola ja laivamiehen torppa, jossa kruunun laivamies (ruotusotamies) asui perheineen. Miten pitkään asuintuvat olivat savupirttejä, eivät mitkään asiakirjat kerro. Siitä, minkälaisia olivat tuvat myöhemmin, on yleistä tietoa Varsinais-Suomesta olemassa. Asuintuvat olivat noin kymmenen kyynärää kanttiinsa olevia huoneita, jonka lisäksi rakennuksessa oli porstua ja myöhemmin ehkä porstuakamari ja kylmä varasto torpan toisessa päässä. Asuintuvan käsittävissä rakennuksessa asui kylmänä vuodenaikana niin isäntäväki kuin naimattomat palkollisetkin. Perheelliset trengit (torpparit) asuivat kylän torpassa. Asukkaita oli kylässä lapset mukaan lukien noin 20 henkeä, 1600-luvulla vain 11-12 henkeä. Elämä oli moni tavoin vaikeata noina aikoina. Oli sotia, ruttoja ja katovuosia. Vuosisadan suuret katovuodet olivat 1601 ja 1696. Yleinen kylmä kausi aiheutti pienempiä katoja harva se vuosi. Ensimmäinen suurempi kylää koskeva kuolinvuosi oli 1694. 1700-luvun alkukymmenillä oli myös vaikeata iso- ja pikkuvihan sekä tautien raivotessa.

Simola sijaitsi kylän peltojen keskellä korkealla mäellä, samoilla paikoin kuin Rauduisten yksinäistilän päärakennus 1900-luvulla. Rakennuksia on ollut asuintupa, karjasuoja, riihi, sauna, mylly sekä ainakin kolme niitylatoa eri puolella kylää. Osan näiden rakennusten paikoista olen onnistunut selvittämään perimätiedon perusteella. Simolan ohi kulki ainakin jo 1800-luvulla Lempisaari-Lieranta kylätie. Se ohitti talon sen pohjoispuolelta ja tiestä erkani ikimuistoinen maakunnallinen talvitie Rauduisten aukolle. Talon ympäristössä kasvoi kuusia ja katajapensaita (kartan selitykset v. 1726). Viimeisestä Simolan tilan asuinrakennuksesta, jossa on ollut tupa, tupakamari, isohko porstua ja vierastupa, on huoneita lisäämällä syntynyt se Rauduisten tilan päärakennus, joka seisoi samalla mäellä aina 1950-luvulle asti.

Kylätien pohjoispuolella sijaitsi Klemolan talo. Maastossa oleva kalliainen mäenharjanne oli asuintuvan paikka. Viimeinen asuintupa purettiin uuden Rauduisten navetan tieltä 1870-luvulla. Ainoa Klemolan tilan rakennuksista, joka säilyi 1900-luvulle, oli vanha savusauna, joka sittemmin palveli Rauduisten talon sauna-

na. Vielä 1940-luvulla oli jäljellä vanhoja omenapuita, jotka olivat jäänteitä Klemolan aikakaudesta. Kylätie ohitti Klemolan merenpuolelta ja jatkui pellon yli Karjalaisiin.

Simolasta pohjoiseen Vähänpellon takana kylän rajalla sijaitsi vuosisatojen ajan sotilasruotutalojen ylläpitämä laivasotilaan tupa (båtmans stuga). Ruotusotilasta, joka asui Rauduisissa, ylläpitivät Rauduisten kylän kaksi taloa sekä Foudila ja Kaukalo pitäjän toiselta laidalta Koverin kylästä. Tämä oli laivamiesrullan 118. ruotu. Mainittakoon, että vuonna 1753 Merimaskussa oli tällaisia ruotuja viisi ja taloja, jotka ylläpitivät kyseiset ruodut, yhteensä 25.

Laivamiehiä on asunut kylässä jo 1600-luvulta, luultavasti ruotuväkilaitoksen alkuvuosista asti. Ruotulaitos järjestelmänä rappeutui Suomen sodan jälkeen ja lakkautettiin hetimiten. Sotilastorppaan kuului aina pieni pala maata (kaalimaa). Laivamiestä ylläpitävät talot olivat velvollisia lisäksi pitämään torpan maiden ympäri olevat aidat kunnossa. Lisäksi kaivo kuului torpan oikeuksiin. Rauduisten paras lähde olikin entisen sotilastorpan mailla. Sotilaille oli myös järjestettävä kyyti aika ajoin tapahtuviin sotaharjoituksiin (äkseeraus) rauhanaikana. Rauhan vallitessa sotilas oli muina aikoina velvoitettu palvelemaan renkinä ruodun taloissa. Silloisen sotilastalon järjestelyistä Merimaskun mantereen puolella voidaan todeta, että Lukkarainen oli ratsumestarin ja Karjalainen korpraalinvirkatila ja useat alueen muut talot olivat ratsutiloja.

Rauduisten kylä muodosti oman jakokunnan ennen isojakoa, jota Rauduisissa ei ole koskaan tarvinnut

tehdä, koska tilat olivat keskenään jakamattomat ja siirtyivät aikanaan yhdysviljelykseen Lempisaaren kanssa. Jakokunta merkitsi, että kylän niityt ja metsät olivat yhteiskäytössä. Sotilastorpalla oli kuitenkin ainoastaan oikeus polttopuiden ottoon yhteismetsistä. Aikaisemmin talojen kesken oli jaettuna ainoastaan Vähäkorvessa olevia niitynpalasia ja Mustalahdessa ollut "Pappen Tachdon". Lisäksi kummallakin talolla oli omat vasikkalaitumensa talojen välittömässä läheisyydessä. Vasta vuonna 1835 on tehty kylän niityistä talojen kesken jonkinlainen jako.

Kylän niityjen nimet olivat Rantaniitty, Isoniitty, Raumanniitty ja Kauraniitty, joka oli kylän ainoa etäniitty Raumaluodossa. Sinne oli merimatkaa väylää pitkin n. 3,5 km. Raumaluoto on ammoisina aikoina kylää muodostettaessa jaettu Rauduisten ja Karjalaisten kylien kesken. Simolalla oli Vähänkorven alueella kaksi latoa ja Klemolalla yksi Rantaniityllä leppää kasvavalla kumpareella ja toinen Isoniityn laidassa. Raumanniityllä oli myös kummallakin talolla omat latonsa. Niityjä oli kahdenlaisia. Toiset olivat maannousun myötä syntyneitä rantaniityjä ja ylempänä olleet ovat muodostuneet kaskeamisen ja laiduntamisen seurauksena vuosisatojen aikana. Niityillä kasvoi myös puita eikä pelkästään ruohoa.

Tällaisia niityille pyrkiviä puita oli kuusi ja leppä. Ruoho oli kuitenkin niityjen pääasiallinen kasvi. Rauduisten niityiltä saatiin (v. 1726 arvio) heinää yhteismäärältään noin 20 paalia (palmar) sekä kumpikin talo silloisilta omilta niityiltään 1-2 paalia latoa kohti. Niityjen kokonaismäärä oli samanlaisena aikakautena noin

Rauduisten viimeinen työnjohtaja Johan Lehto ja hänen vaimonsa Aleksandra Rauduisten talon edessä v. 1932. Talo on purettu 1950-luvulla.

41 tynnyrinalaa eli 20 hehtaaria. Vuoden 1835 kartta osoittaa myös, että runsaaseen sataan vuoteen ei kylän peltoala ole levinnyt niityille. Sekin vähäinen alku, joka viittaa kuokkimiseen vuoden 1726 kartan selvityksissä "Vähäkorpi hacka" -merkinnällä, on myöhemmin hävinnyt ja alue on pelskästään niittyä.

Kylän aikaisemmat peltoalueet ovat vähitellen syntyneet kasketulle maalle talojen lähiympäristöön. Tässä kohden tulee mieleen kolme talonpoikaa aikaisempina vuosisatoina raivaamassa omaa peltotilkkuun. Koska maakirjoissa puhutaan kolmesta tilasta ja koska 1700-luvulla tehdyn kartan perusteella tiedämme olleen kolme erillistä peltoa, voi kuvitella niiden muodostuneen juuri edellä oletetulla tavalla. Pellot olivat 1700-luvulla ojitukseltaan epämääräinen tilkkutäkki. Käytössä oli kaksivuoroviljely. Viljeltyjen peltöjen välissä oli ikimuisia autioita alueita. Pellot olivat maanmittarin kertomuksen mukaan ainakin 1700-luvulla hyvin laihoja, mikä viittaa siihen, että karjaa, jonka pääasiallinen tarkoitus oli lannantuottaminen, oli liian vähän tarkoitukseen. Kylän pellot olivat tuolloin Vähäpelto kylän talojen pohjoispuolella, Isopelto Simolasta lounaaseen ja Rantapelto talojen merenpuoleisella alueella. Lisäksi oli laivamiestorpan 1/2 tynnyrinalan kaalimaa. 1600-1700-lukujen tärkeimmät viljelykasvit olivat ruis ja ohra sekä kaali ja nauris. Perunaa ei vielä Suomessa tunnettu.

Kartan (v. 1726) selvityksen alkuosasta käy selville, että Simola on ollut kruunun ns. vaihtotalona ja Klemola ainakin aiemmin seurakunnan papin palkkaukseen kuuluva tila. Kylän peltöjen kokonaismäärä oli tänä aikakautena n. 20 tynnyrinalaa. Varsinainen peltoalan lisäys kylässä tapahtui vasta 1800-luvun loppuvuosikymmeninä.

Tällöin Lempisaaren kartanon silloinen omistaja Carl August Gabriel von Haartman otti Rauduisten tilat yhdysviljelykseen Lempisaaren kartanon kanssa, ja samalla loppui vuosisatoja kestänyt vuokratilijöiden kausi kylässä. Samaan aikaan sijoittuu myös mittava pellonraivaus kylässä. Tällöin on viljelykselle raivattu koko Isoniitty sekä Vähäkorvessa olleet niityt. Lisäksi Raumaniityn alueelle tehtiin peltoa. Vielä 1900-luvulla eläneet ihmiset ovat kertoneet olleensa mukana raivaamassa kyseisiä alueita. Samalla kaivettiin myös uusia ojia ja vanhat korjattiin siten, että muodostui varsinaisia peltosarkoja. Niin pellonraivaus kuin myös ojankaivu oli silloisen paronin tarkan valvonnan alaisena. Kantojen raivausta vauhditettiin kolikoilla, joita paroni muistitiedon mukaan asetti nostettaville kannoille. Samaan aikaan syntyi myös peltotieverkosto. Maatalouden kehittämisen yhteydessä rakennettiin Rauduisten yksinäistalosta uudentyypistä maatilaa. Alettiin rakentaa uutta navettaa parille-kolmellekymmenelle lehmälle sekä tallia useammalle hevoselle. Tämä navetta-tallirakennus valmistui v. 1875. Uuden järjestelyn vuoksi tarvittiin myös uusia asuintorppia. Tänä aikakautena rakennettiin Pellonperän ja Mustalahden torpat sekä lisäksi torppa Raumaniityn pohjoisreunaan (myöhemmin metsänvartijan asunto, Lehtola). Samoihin aikoihin rakensi myös Isak Blonqvist torppaansa Akkolan niitylle Maijaniemeen (Rauduisten alueen sisälle). 1870-luvulta lähtien talon töitä johti Rauduisissa asuva työnjohtaja, fouri. Kylän torpissa asui jyväreнке-

jä, taksvärkkäreitä, itsellisiä ja vaivaisia.

Meillä on myös käytettävissä tietoja kalastuksesta 1700-luvulta ja sitä ennen. Kylässä kalastettiin ympäri vuoden. Saaliina mainittiin saadun särkeä, ahventa ja haukea. Talvikalastus oli laajempaa. Silloin oli useita nuottapaikkoja, jotka olivat pysyviä. Nämä paikat olivat Luutaluoden kalliolla, Karvaskarin luona sekä Harmaperässä. Tämä viimeksimainittu paikannimi on hävinnyt, ja sen sijaintia ei tiedetä. Näiden lisäksi vedettiin yleinen silakka-apaja eri puolilla merialuetta. Nämä tiedot meille kertoo maamittari Wettervik v. 1726 kartan selvityksissä.

Muitakin mielenkiintoisia tietoja kylän asioista saamme samaisesta kertomuksesta. Sen mukaan tiedämme, ettei kylässä kasvatettu jostain syystä ajalle niin tyypillistä kasvia kuin humalaa, jota oluenpanossa välttämättä tarvittiin. Kylän vetoeläiminä hän mainitsee härät. Hän kertoo peltöjen olevan aidattuja (heikkokuntoisia), mutta niityiltä aidat puuttuivat. Ojan ja aidat olivat kunnostamisen tarpeessa. Metsät olivat keskinertaisia, männiköt pieniä, mutta kuusikot paikkapaikoin reheviäkin. Niistä voitiin saada jopa rakennusainettakin (hirsiiä). Pienempää puuta käytettiin paljon aitojen rakennusaineena (kuusta), joista valmistettiin seipäitä ja riukuja. Polttopuuta kului myös runsaasti. Vieläpä kuusenhavutkin käytettiin nautaeläinten tarhassa lannan lisänä. Vielä hän mainitsee kylässä olevan kaskeamiseen sopivia pieniä alueita.

Kahden viljelijä- sekä yhden sotilasperheen lisäksi kylässä ei aikaisempina vuosisatoina asunut muita kuin talojen piit ja rengit sekä liuta lapsia. Lasten, mikäli elivät aikuisikään oli poikkeuksetta lähdeittävä etsimään leipänsä kylän ulkopuolelta. Vain vanhin poika ja tytär saattoivat jäädä kotitaloon rengiksi ja piiaksi. Sen ajan yhteiskunta ei hyväksynyt kotona laiskottelevia "loisia". Palveluja tarjoavia käsityöläisiä oli lähikylyssä. Akkolassa ja Lempisaareissa oli maaseppä. Akkolan seppä toimi pitäjän seppänä tehden töitä laajalle alueelle, kun taas Lempisaaren rannassa oleva seppä teki pääasiassa kartanon töitä. Akkolassa asui myös kraattari, kun taas Lempisaareissa oli suutari. Myös Rauduisten muuttokirjoissa esiintyy henkilöitä, jotka on mainittu suutareiksi. Ovatko he olleet vain käymässä vai pitempään kylässä asuneita, siitä ei ole varmuutta. Asiakirjat kertovat myös Lempisaareissa asuneesta metsästäjästä. Ilmeisesti tämä ammatti liittyy suuriin petovuosiin. 1800-luvulla asui Maijaniemen niityn laidassa Isak Blonqvist rakentamassaan mökissä ja teki sieltäkään puutöitä ympäristöön. Piikojen ja renkien muutto talosta toiseen tapahtui useimmiten marraskuun lopulla. Siihen aikaan sisältyi vuoden ainoa lomaviikko. Näin on ollut myös Rauduisissa renkien ja piikojen elämässä. Löytyypä kylästä jo "Ameriikkaankin" muuttanut nainen vuosisadan lopulta.

Suuren petovuodet eli aika 1880-luvulla aiheutti paljon harmia ja jopa tuhoja näilläkin main. Jostain syystä, ehkä laiminlyödyistä metsästyksistä petokanta, lähinnä sudet, oli kasvanut huomattavan suureksi. Äityipä joku susi lähikunnissa jopa ihmisyöjäksi. Kun karja oli kesäaikaan jatkuvassa vaarassa, oli petojen metsästyksistä tehostettava. Rauduisissa oli näihin aikoihin käytössä sekä sudenkuoppa että lippusiimalla jahtaaminen. Sudenkuoppa oli Vähäkorven rinteessä Puorinie-

meen johtavan polun varressa. Ehkäpä se oli ollut siinä vuosisatojen ajan. Perimätiedon mukaan suden syöttinä käytettiin puuhun sidottua kuollutta porsasta tai kanaa. Myös lippusiimaa avuksi käyttäen ja räiköillä päristellen susia ohjattiin avoveden aikaan Pöllänneeseen. Siellä ne surmattiin joko ampumalla tai keihäin ja seipäin. Mainittakoon, että vielä vuonna 1892 nähtiin Rauduisten pellolla seitsemän suden lauma.

Riita- ja rikosasioita ei kylän menneisyydestä juuri löydy. Ainoa merkittävämpi riita-asia on ollut 1840-luvulla rajariita Akkolan yksinäistilan ja Rauduisten omistajan L.G. von Haartmanin kesken. Kyseessä oli Maijaniemessä olevan Akkolan niityn ja Rauduisten metsämaan välinen raja. Kyseinen raja on ollut ilmeisen epätarkka ilman mitään maastossa olevia merkkejä. Varsinaisen oikeuden määräämän rajankäynnin on aiheuttanut Rauduisten miesten metsänhakuu raja-alueella. Akkolan vuokralaisen mielestä puuta oli kaadettu hänen niityltään ja kyseessä oli seitsemän mentyä. Tämän riitelyn johdosta on alueesta tehty kartta vuonna 1847. Kokouksesta on säilynyt myös pöytäkirja. Herää myös kysymys, miksi Akkolalla oli tällainen etäniitty kaukana Rauduisten ja Lempisaaren rajalla. Vastaus löytyy v. 1726 kartan selvityksistä, missä mainitaan niityn siirtyneen naimakaupan myötäjäisenä joskus muinoin Simolasta Akkolaan. Tapahtuneet rikokset olivat pieniä ja usein asianomainen selvisi niistä sopimalla asian ja joutumalla "papin puhutteluun". Naisten kohdalla suurin synti oli salavuoteus, josta selvisi papin ripityksellä. Joskus, mutta harvemmin, miespuolinen rikostoveri joutui tuomiolle.

Rauduisten kylän peltokartta vuodelta 1726.

Rauduisten mäkeä raivattessa 1950-luvulla löytyi silloisesta puutarhasta kaksi entisaikojen tykinammusta. Toinen oli täysin ehjä ja toinen oli osunut paikalle olleeseen kiveen ja haljennut kahtia. On todennäköistä, että laukaukset on ammuttu Rauduisten aukolla kulkeneesta sota-alueesta, todennäköisesti Suomen sodan aikoihin. Olihan silloin meritaisteluja suhteellisen lähellä (Palvan taistelu) Ruotsi-Suomen ja Venäjän laivastojen välillä.

Menneinä vuosisatoina vesiväylä oli tärkeä ja melkein ainoa tie kylästä ulkomaailmaan. Sen toteaa myös maamittari Wettervik käydessään kylässä vuonna 1726. Hän ilmoittaa kylän sijainnin hyvin tarkkaan, mainiten sen olevan Merimaskun pitäjältä, hyvän merireitin varrella ja matkaa on Turun kaupungista purjehdittaessa luoteeseen noin 23 km. Maitse etäisyys oli noin 30 km. Purjehtien ja sotaen tapahtunut matkanteko oli siis paras yhteys muualle. Kylissä oli oma rantahuone nykyisessä Puorinniemessä, mutta se on myöhemmin tarpeen vähentyessä rappioitunut ja hävinnyt kokonaan 1900-luvun alussa. Näin ollen kylän vanhin ja aikanaan tärkein tie oli juuri talojen ja rannan välinen tie. Kylien väliset tiet olivat heikkokuntoisia kärryiteitä, vasta 1800-luvulla teiden kunnostukseen kiinnitettiin huomiota. Talvisin, kun jäät olivat kantavia, oli hyvä talvitieyhteys Naantaliin ja Turkuun. Kylän läpi kulki vilkas talviliikenne Livonsaaresta ja aina Taivassalosta asti. Maanteiden kehittyttä vesiliikenne väheni, mutta talvitiet olivat vielä käytössä pitkälle 1900-luvulle.

ANDRIA OY

HYMER

Matkailuautojen maahantuonti
myynti ja vuokraus

Lastenvaatteiden varastomyyntiä

ANDRIA OY, MERIMASKU
puh. 921-858 330

TURUN YKKÖSPARKETTI KY

Kari Söderlund

☎ 921-858 651
949-525 651

SUORAMYYNISTÄ

- MANSIKKAA, myös itse poimittuna
- HERNETTÄ
- VARHAISPERUNAA
- AVOMAANKURKKUA

OSSI RANKI

puh. 858 160, 949 120 160

OMPELIMO Tmi E. Salonen

Naisten ja lasten vaatteita tilauksesta.
Korjauksia.

Puh. 858 722

ASUNTOLAINAKSI KOTIKULTA.

Jos olet aikeissa ostaa oman asunnon, vaihtaa suurempaan tai tehdä peruskorjauksen, ota avuksesi Kotikulta-asuntolaina. Se räätälöidään juuri Sinun tarpeisiisi.

Kysy lisää maan johtavasta asuntolainapankista!

 MERIMASKUN OSUUSPANKKI

K-kauppa EERO VAISTE

puh. 858 767

KIRVESMIES- PALVELU

Laine Ky

Puh. 858 507
949 820 781
949 329 618

MERIMASKULAISTA
KÄSITYÖTÄ

Rantamakasiini avoinna
2. 6.-16. 8. 1992

ti-la	11-17
su	12-14
ma	suljettu

LV-urakoitsija RUNO AALTONEN

puh. 858 588
949 523 858

MERIMASKUN TAKSIT

Ossi Ranki

858 160

949 129 160

Harri Rautala

858 816

949 226 909

Merimaskun

Grilli-kahvio
puh. 858 842

Säästöpankin talo

mini-

Golf

- savukalaa myynnissä päivittäin
- keskiolutoikeudet
- elintarvikkeita
- videovuokraus

K-kauppa **M. Ruusumo**

puh. 858 564

MEILTÄ LÖYTYY

Ravintola A-oikeuksin tilauksesta – Pub.

Sauna/takkahuone – maittavat arki- ja

SUNNUNTAILOUNAAT

À la carte annoksia.

Kaksi ulkoterasia

B-oikeuksin 30

laituripaikkaa

MERIMASKU

☎ 921-858 676

